Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Viite: Sivistysvaliokunta torstai 20.10.2016 klo 12:00 / U 50/2016 vp / Asiantuntijapyyntö

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto Valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (audiovisuaalisten mediapalvelujen tarjoamista koskevan direktiivin muuttaminen)/ U/50/2016 vp

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi U-kirjelmää lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

U-kirjelmän keskeinen sisältö ja tavoitteet

U-kirjelmä koskee Euroopan komission 25 päivänä toukokuuta 2016 antamaa ehdotustaan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi audiovisuaalisia mediapalveluita koskevan direktiivin 2010/13/EU muuttamisesta vaihtuvien markkinarealiteettien vuoksi (KOM(2016) 287 final).

Ehdotuksella täydennetään voimassa olevaa EU:n oikeutta, johon kuuluvat erityisesti sähköistä kaupankäyntiä koskeva direktiivi 2000/31/EY, tupakkatuotteiden mainontaa ja sponsorointia koskeva direktiivi 2003/33/EY, sopimattomia kaupallisia menettelyjä koskeva direktiivi 2005/29/EY ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumista koskeva direktiivi 2011/93/EU.

Audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi (jälj. AV-direktiivi), sisältää nykyisellään säännöt sekä televisiolähetystoiminnalle että tilattaville audiovisuaalisille mediapalveluille. AV-direktiivillä on luotu pohja audiovisuaalisten mediapalvelujen eurooppalaisille sisämarkkinoille yhdenmukaistamalla audiovisuaalialaa koskevia jäsenvaltioiden sääntöjä ja helpottamalla audiovisuaalisten mediapalvelujen tarjoamista kaikkialla Euroopan unionissa alkuperämaan periaatteen pohjalta.

Direktiivin tavoitteena on ollut kulttuurisen monimuotoisuuden edistäminen, riittävän kuluttajasuojan tason varmistaminen sekä median moniarvoisuuden turvaaminen.

LAPSIASIAVALTUUTETUN TOIMISTO
Vapaudenkatu 58 A, 3. krs
40100 Jyväskylä
www.lapsiasia.fi
www.lastensivut.fi

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että audiovisuaalisia mediapalveluita koskevaa sääntelyn muuttaminen vastaamaan paremmin vaihtuvia markkinarealiteetteja on tärkeää. Ehdotuksen tavoitteena on muun muassa parantaa alaikäisten suojelua. Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että muutoksia tehtäessä on varmistettava, että AV-direktiivi ja sen perusteella muutettava kansallinen lainsäädäntö turvaavat lapsen oikeudet mahdollisimman täysimääräisesti.

AV-direktiivin kannalta keskeisiä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen takaamia oikeuksia ovat lapsen oikeus mielipiteen ilmaisuun ja tiedonsaantiin yli rajojen missä tahansa lapsen valitsemassa muodossa (13 artikla), oikeus saada tietoa monenlaisista kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä ja samanaikaisesti oikeus tulla suojelluksi hänen hyvinvointinsa kannalta vahingolliselta aineistolta (17 artikla). Lisäksi on aina huomioitava yleissopimuksen läpileikkaavat yleisperiaatteet, joita ovat lapsen oikeus syrjimättömyyteen (2 artikla), lapsen edun ensisijaisuus (3(1) artikla), lapsen oikeus elämään ja kehittymiseen (6 artikla) sekä oikeus osallisuuteen (12 artikla). Lapsen oikeuksien yleissopimusta tulee tulkita aina kokonaisuutena.

Lapsivaikutusten arviointi

Lasten oikeuksien toteutuminen ja lapsen edun varmistaminen edellyttävät lapsivaikutusten arvioinnin tekemistä. AV-direktiiviehdotus sisältää muutoksia, joilla on sekä suoria että välillisiä vaikutuksia lapsiin. Komission vaikutustenarvioinnissa (SWD(2016) 168 final) lapsivaikutusten arviointia on tehty, mutta sen tuloksia ei ole käsitelty u-kirjelmässä. Direktiivin jatkovalmistelussa on tärkeää hyödyntää tätä arviointia, mutta myös jatkettava arvioinnin tekemistä prosessin edetessä.

U-kirjelmään ei ole sisällä lapsivaikutusten arviointia. Lapsiasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että direktiivin vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön ja käytäntöihin arvioidaan lasten näkökulmasta. Kansallisten lainsäädäntömuutosten valmistelussa on siten tehtävä kattava lapsivaikutusten arviointi.

Kommentit valtioneuvoston kantaan (kohta 8)

U-kirjelmän mukaan valtioneuvosto ei lähtökohtaisesti pidä tarkoituksenmukaisena AV-direktiivin soveltamisalan laajentamista videoalustoihin. Valtioneuvosto pitää lasten suojelua haitallisista sisällöiltä ja vihapuheelta tärkeänä, mutta katsoo, että videojakoalustoja koskevan sääntely paikka ei ole AV-direktiivissä. Valtioneuvosto ei kuitenkaan esitä u-kirjelmässä vaihtoehtoa, miten ja missä paikassa sääntely tulisi toteuttaa. Vaihtoehtoiseen toteutustapaan ei siten tässä yhteydessä ole mahdollisuutta ottaa kantaa.

Valtioneuvosto pitää videojakoalustoja koskevan sääntelyn valvontaa vaikeana ja kansallisten viranomaisten hallinnollista taakkaa lisäävänä. Lisäksi yhtenäisen eurooppalaisen kriteeristön luominen alaikäisille haitallisen sisällön ja vihapuheen määrittelylle sekä yhtenäisten soveltamiskäytäntöjen aikaansaaminen olisi haastavaa. Valtioneuvoston näkemyksen mukaan videonjakoalustojen valvonnan sijaan tulisi korostaa kriittisen medialukutaidon ja mediakasvatuksen edistämistä jäsenvaltioissa.

Lapsiasiavaltuutettu pitää kriittisen medialukutaidon ja mediakasvatuksen edistämistä tärkeänä tehtävänä. On kuitenkin huomioitava, että medialukutaito kehittyy lapsen iän ja kehitystason myötä. Pelkästään mediakasvatus ja medialukutaidon kehittäminen eivät ole riittäviä toimenpiteitä, joilla voidaan varmistaa kaikkien lasten oikeutta tulla suojelluksi haitallisilta aineistoilta ja vihapuheilta. Pienetkin lapset katsovat esimerkiksi videoita verkosta. Heidän medialukutaitonsa ei vielä ole kehittynyt riittävälle tasolle. Myös esimerkiksi vammaisilla lapsilla, iästä riippumatta, voi olla vaikeuksia saavuttaa riittävän kriittistä medialukutaitoa. Vanhemmilla on luonnollisesti oma vastuunsa suojella lapsia haitallisilta aineistoilta, mutta vastuun tulee olla myös mediapalveluita tuottavilla tahoilla.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että pelkästään sääntelyn valvonnan vaikeus ja viranomaisten hallinnollisen taakan kasvu tai yhtenäisten kriteeristöjen ja käytäntöjen aikaansaamisen hankaluus eivät ole syitä, joiden vuoksi voitaisiin tinkiä (kaikkien) lasten suojelemiseksi tarkoitetuista toimista. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklassa vahvistettu lapsen edun ensisijaisuus on lapsen oikeuksien soveltamisen keskeinen periaate, joka on otettava huomioon kaikissa lainsäädäntöelimien ja hallintoviranomaisten toimissa, jotka koskevat lapsia. Sopimusvaltiot ovat sitoutuneet takaamaan, kaikin tarpeellisin lainsäädäntö- ja hallintotoimin, lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet.

Valtioneuvosto tukee myös komission ehdotuksia tuotesijoittelua ja sponsorointia koskevien säännösten sekä mainonnan määrällisen sääntelyn joustavoittamista. Valtioneuvosto katsoo, että TV-toimintaan kohdistuvaa yksityiskohtaista sääntelyä tulisi keventää esitettyä enemmän media-alan kilpailukyvyn lisäämiseksi ja toimintaympäristön tasapainottamiseksi. Lapsiasiavaltuutettu suhtautuu tähän kriittisesti, sillä U-kirjelmässä ei ole tarkennettu missä laajuudessa tai miten tätä tulisi toteuttaa.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että AV-direktiiviehdotus sisältää tarkennettuja vaatimuksia huolehtia audiovisuaalisissa mediapalveluissa eri tavoin lasten suojaamisesta haitalliselta sisällöiltä (kuten 6 a artikla, 9 artikla kohdat 2. ja 3., 11 artiklan 2. kohta ja 12 artikla), jotka on otettava huomioon myös sääntelyn keventämisehdotusten harkinnan yhteydessä. Lapsiasiavaltuutettu pitää välttämättömänä perusteellisen lapsivaikutusten arvioinnin tekemistä ennen kuin ehdotusten eteenpäin viemisestä päätetään.

Jyväskylässä 19.10.2016

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies